THE PROBLEM OF IDENTITARY. THE CONSTITUTION OF IDENTITIES IN TRANSITION

Ionela-Maria ZEGREAN
PhD. student, Technical University of Cluj Napoca, North University Center of Baia Mare

Abstract: In literature, the notion of identity was much studied and approached by the critics of the time. As proof, we have the opinions of some authors who believed this concepts was outdated, considering it to be "one of the purest cliches". In my opinion, identity was and will remain a key point in the analysis, interpretation and understanding of a society from a certain period, as this allows a reflection upon its evolution.

In this context, through this essay, I propose to address this concept as a result of the identity transition that affected the post-decembrist Romanian area. I will focus this entire approach on the analysis of three works, considered essential in defining the term, namely Blazare, which belongs to the writer Petre Barbu, Adio, adio patria mea cu î din i si cu â din a by Radu Pavel Gheo and, last but not least, Venea din timpul diez by Bogdan Suceava, around which the identity problem gravitates under the following coordinates: temporal, spatial and value-social. Although the thematic foundation of the works is the same, the novels being a satire to the Romanian society escaped from drastic political system, their contents differ. Each author points out certain critical aspects of society, which they ironize, combining them, to some extent, with the fantastic, the aim being to present the reader with a world that existed and still continues to exist, through the mentality of the people formed in that period, but a mentality that still tends to readjust to a modern climate. Under these conditions, the term can be defined as o continuous struggle between the desire to be and the reality of not to be.

Keywords: Romanian identity, irony, communism, black humor, debauchery

În literatură, noţiunea de identitate a fost mult studiată şi abordată de critica vremii. Drept dovadă, ne stau opiniile unor autori care sunt de părere că aceasta este un concept uzat. Printre cei care susţin acest fapt se numără autorul W. J. M. Mackenzie care sublinează că „identitatea a fost înnebunită de folosirea excesivă”[1] sau Robert Cloles care susţine că „identitatea a devenit unul dintre cele mai pure clişee”[2]. În ciuda acestor opinii, din punctul meu de vedere, identitatea a fost şi va rămâne un punct cheie în analiza, interpretarea şi înţelegerea imaginii unei societăţi dintr-o anumită perioadă, întrucât astfel se permite o reflexie asupra evoluţiei acesteia.

În acest context, eseul de faţă îşi propune să abordeze acest concept ca urmare a tranziţiei identitare ce a afectat spaţiul românesc postdecembrist. Formele de construcţie şi de „redefinire identitară” sunt clar enunţate în romanele care mi-au suscitat interes încă de la o primă lectură a titlului: *Blazare*, ce aparţine scriitorului Petre Barbu, *Adio, adio patria mea cu î din i şi cu â din a* de Radu Pavel Gheo şi nu în ultimul

[1] Rogers Brubaker, Cooper Frederick, Beyond, *Identity*, în ,,Theory and Society”, vol. 29, nr. 1, p.3 *apud* Alina Braşoveanu, *Strategii identitare. Studiu de caz asupra unei comunităţi interculturale,* Târgu Jiu, Analele Universităţii ,,Constantin Brâncuşi”, Seria Litere şi Ştiinţe Sociale, nr. 3, 2010, p. 3.
[2] *Ibidem*.

rând, *Venea din timpul diez* de Bogdan Suceava, care, de altfel, mi-a atras atenţia, prin ilustraţia prezentată, pe care nu o puteam asocia, la o primă vedere, titlului.

Principalele coordonate în jurul cărora se situează problematica identitară în cărţile autorilor amintiţi sunt cele temporale, cele spaţiale şi cele valorico-sociale. Axa temporală, cea spaţială şi cea valorică sunt strâns legată de evoluţia identităţii individuale şi colective a insului[3]. Deşi fundamentul tematic este acelaşi, romanele constituindu-se ca satire la adresa societăţii româneşti scăpată de sub egida unui sistem politic drastic, cuprinsul lor diferă. Fiecare autor punctează anumite aspecte critice ale societăţii, pe care le ironizează, le îmbină, pe alocuri, cu fabulosul, scopul lui fiind acela de a-i prezenta cititorului o lume care a existat şi care încă continuă să existe, prin mentalitatea persoanelor formate în acea perioadă, dar care, totuşi, tind să se readapteze unui climat modern.

În rândurile de mai jos, mă voi opri asupra romanului *Blazare*, scris de Petre Barbu, scriitor şi jurnalist român, autor a unor volume de proză şi publicistică, precum şi câştigătorul a două premii de dramaturgie „Cea mai bună piesă a anului". Acesta prezintă apetenţă pentru istoria şi evoluţia individului în societatea românească. Cartea sa, *Blazare*, ce prezintă o Românie haotică, mizeră, decisă să înlăture convenţiile şi constrângerile existente înainte de '90, ne oferă o imagine clară a unor disfuncţionalităţi din rândul poporului român. Acesta surprinde foarte bine diferenţa dintre trecut şi prezent, dintre anularea unor reguli şi imposibilitatea acceptării unei noi realităţi, dintre omul vechi bine îndoctrinat şi omul nou al societăţii. Romanul urmăreşte să surprindă imaginea unei lumi ce contravine ordinii comuniste, în care progeniturile adoptă ideea de libertinaj. Orice acţiune din acest joc al schimbării e vădită de vreo implicare emoţională, idee sugerată încă din titlu.

Naraţiunea este realizată la persoana I, din perspectiva personajului-narator, Costache Enoiu, un celibatar „ajuns la 41 de ani, fără slujbă, fără bani, un loser"[4] (p.7) care trăieşte în casa părintească alături de mama sa, fiindcă tatăl îi decedase, iar sora sa îi părăsise de mult. Principala lui ocupaţie este cea de contemplator asupra Complexului cu Alimentara, o clădire importantă în perioada comunistă, dar care odată cu anul 1992 a ajuns o ruină, iar ca urmare a acestui fapt, a devenit un loc de întâlnire al indivizilor din cartier. Autorul acordă un interes major acestei clădiri, acţiunile din roman petrecându-se în mare parte în acest loc. Pentru unii localnici, inclusiv şi pentru mama lui Costache Enoiu, indivizi, de altfel, crescuţi şi formaţi în comunism, Complexul continuă să aibă acelaşi rol, fiind punctul de întâlnire al cetăţenilor dornici de a primi ajutoarele de la Uniunea Europeană. Prin atitudinea protagoniştilor, se sublinează disperarea care a pus stăpânire asupra indivizilor odată cu criza dinainte de '89, cauzată de absenţa hranei: „Oamenii stăteau disciplinaţi, câte doi la o coadă care ajungea până în stradă […]. Două femei se scuipau, fiind gata să se păruiască pentru câştigarea ultimului pachet" (p. 27).

Romanul este o creaţie realistă, dar, pe alocuri, avem parte de pasaje fantastice, surprinzătoare menite să sublinieze caracterul utopic al omului nou şi preocuparea lui constantă pentru câştig: „Teodora mergea pe aer. Aş fi putut să deschid uşa ce rezista eroic javrelor, urlând la Muie: vreau o sută de mii de dolari ca să te las s-o filmezi pe

[3] Alina Braşoveanu, *Strategii identitare. Studiu de caz asupra unei comunităţi interculturale*, Târgu Jiu, Analele Universităţii ,,Constantin Brâncuşi", Seria Litere şi Ştiinţe Sociale, nr. 3, 2010, p. 1.
[4] Toate exemplele sunt preluate din romanul *Blazare* de Petre Barbu, Bucureşti, Polirom, 2005 (format pdf).

Teodora mergând pe aer, reportaj în exclusivitate pentru *CNN*! Dar javra şi toţi cei pe care îi adusese la uşa noastră nu aveau atâţia bani ca s-o admire pe Teodora cum mergea pe aer, deasupra Complexului" (p. 72). Ideea de naţiune subapreciată, marginală este, de altfel, foarte bine surprinsă aici. Ca ţară, ne-am dezvoltat târziu, am ocupat mai mereu un loc codaş, o margine, asemenea unei graniţe între Occident şi Orient, pendulând continuu între aceşti doi poli ai lumii. Am fost mereu frontiera unde se termină civilizaţia. Secvenţa ce surprinde momentul în care clădirea începe să mişte nu sublinează altceva decât aspiraţia indivizilor de a-şi depăşi această condiţie. Încercările de dezvoltare şi modernizare, prin orice miljoace, trădează această dorinţă de parvenire a individului: „Dragă Tache, tu vrei ca România să progreseze, să ajungă o ţară bogată şi modernă? […] Vrei, pentru că eşti român! Atunci de ce să ne împiedicăm de trecut? De ce? Ţara noastră trebuie să meargă cât mai repede spre civilizaţia occidentală fără să se poticnească de istorie" (p.126). Se creionează imaginea unei ţări debusolate, proaspăt ieşită de sub dictatura comunistă, dar cu multe schelete şi inerţii mentalitare. Clişeele şi prejudecăţiile celor născuţi în comunism se confruntă cu o nouă viziune şi preocupare a celor tineri interesaţi de viitor: „Nu vă mai săturaţi să vorbiţi despre trecutul vostru de parcă aţi avea de împărţit milioane de dolari. Înţeleg să vă certaţi pe seama unor averi, pământuri, diamante, castele, dar când vă aud că mâncaţi atâta rahat despre Securitate şi cât de rău aţi trăit pe vremea lui Ceauşescu, mă apucă toţi dracii" (p.169).

Caracterul inferior al individului este bine prezentat de Barbu ca un adevărat complex, evocând nevoia acestuia de a se compara cu celălalt, în cazul de faţă, cu Germania: „Nu te băga! Tu pregăteşte carul, la noapte tragem o transmisiune *live*, îi ordonă, apoi se întoarse la mine şi mă împunse cu arătătorul în piept. Eşti afgan. Vorbeşti în numele acestor conaţionali ai tăi, n-aţi mai suportat sărăcia de la voi şi v-aţi refugiat aici, în România, pentru că este o ţară care seamănă cu Germania" (p.31). Mereu raportarea se face în afara graniţelor, cum au acţionat/reacţionat celelalte state şi cum am reacţionat noi spre deosebire de ele: „De aceea au succes americanii, pentru că ştiu să-şi exploateze sentimentul profund al proprietăţii spre deosebire de noi, românii, care am trăit în comunism fără acest sentiment" (p.63).

Lipsa de corectitudine la nivelul noii populaţii, oportunismul, îndrăzneala: „Îi aborda de obicei la micul dejun, propunându-le fără ocolişuri o scurtă excursie exotică în care vor cunoaşte o pagină de istorie recentă a României sau, o altă variantă, o vizită de neuitat la un muzeu al durerii şi-al morţii, comparabil cu cel al Holocaustul, îi vrăjea Maria" (p.112), toate aceste atitudini ale noii generaţii sublinează dorinţa exacerbată de a-şi depăşi statutul. Românii nu mai vor să fie percepuţi ca subalterni care nu aduc niciun fel de contribuţie comunităţii.

Societatea prezintă o diversitate de mentalităţi şi problematici, familii sărace şi nefericite, nemulţumiri şi nesatisfaceri ca urmare a unui trecut nefast: „Las-o baltă, Tache! urlă boşorogul. Nu ai nici un drept să vorbeşti în numele celor care au trăit tragedia, disperarea şi moartea. Mama ta, care a stat la cozi, sau tatăl tău, care a condus trenul pe ger şi arşiţă, da, ar avea dreptul să vorbească, dar în nici un caz tu, care ţi-ai ratat viaţa stând la fereastră şi uitându-te la oamenii care aşteptau îngheţaţi venirea maşinii cu carne […] Nici nu ştii ce-ai trăit, Tache! Şi numai eu, Adrian Dura, ştiu că minţi pentru că niciodată n-ai văzut tragedia, disperarea şi moartea din Complexul tău!" (pp. 194-195). Populaţia este decisă să înlăture convenţiile sexuale, sociale existente în

comunism. Identitatea românească este conturată de o deschidere spre noutate tocmai din pricina trecutului inoportun. Drept dovadă, stau pasajele cu descrieri greu de digerat pentru un cititor care nu este obișnuit cu o astfel de directețe a actelor.

Autorul dovedește prin scrierea sa o libertate de expunere și stil, acesta nesfiindu-se să detroneze cu asprime câteva dintre convingerile bine instaurate în mentalul colectiv al poporului român, salutând victorios faptul că „în sfârşit, după o jumătate de secol, poporul român va avea puterea să-şi recunoască laşitatea, compromisurile, greşelile şi să-şi câştige demnitatea" (pp. 193-194). Dur și ironic, acesta accentuează aspectele care defavorizează imaginea României ca stat și a românilor ca nație: „Românii au nevoie de perii ca să fie curaţi şi să intre civilizaţi în Europa!" (p. 158).

Aşadar, cinismul, ironia, sarcasmul sunt câteva dintre trăsăturile definitorii ce-l individualizează pe acest scriitor în concepţia căruia identitatea românească se dovedeşte a fi o luptă continuă între dezideratul de *a fi* şi realitatea de *a nu fi*. Plin de umor negru, pe alocuri, acesta îşi manevrează personajele, dominate de un complex al inferiorităţii care s-a dezvoltat ca urmare a numeroaselor neajunsuri, în acest decor care vrea să scoată la lumină tranziţia lumii şi transformarea ei în modern.

Bibliografie:

Barbu, Petre*, Blazare*, Bucureşti, Polirom, 2005.
Braşoveanu, Alina, *Strategii identitare. Studiu de caz asupra unei comunităţi interculturale*, Târgu Jiu, Analele Universităţii „Constantin Brâncuşi", Seria Litere şi Ştiinţe Sociale, nr.3, 2010.
Schifirneţ, Constantin, *Formele fără fond, un brand românesc,* Bucureşti, Comunicare.ro, 2007.